

Validering av kartleggingsverktøy for foreldrekonflikt

Oppsummeringsrapport basert på artikler og supplerende analyser fra forprosjektet og første del av hovedprosjektet i FamilieForSK-studien

Forfattere: Tonje Holt, Maren Sand Helland og Linda Larsen

Folkehelseinstituttet, Avdeling på Barns Helse og Utvikling, Oslo

Desember 2020

Forord og beskrivelse av oppdraget

Ingress: Tilgang til gode og validerte kartleggingsverktøy kan bidra til å gi tilpasset hjelp til familier som møter til samtaler i Familievern tjenesten (FVT) og er til nytte i arbeidet med å fremskaffe mer kunnskap om foreldrekonflikter. Få anerkjente kartleggingsverktøy for å undersøke foreldrekonflikt har imidlertid tidligere blitt oversatt til norsk eller blitt tilstrekkelig validert for bruk i Norge. Denne rapporten oppsummerer funn fra artikler som omhandler evaluering av oversatte kartleggingsverktøy for foreldrekonflikt. Artiklene er enten publisert eller er under fagfelleevaluering i internasjonale tidsskrifter¹. Rapporten oppsummerer hovedfunnene fra artiklene, med hovedfokus på beskrivelser av måleverktøyene for praktisk bruk. For nærmere beskrivelser av metoder og analyser, henvises det til selve artiklene.

Beskrivelse av Oppdraget

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har gjennom flere år arbeidet med å styrke kunnskapsgrunnlaget for familievernets arbeid med forebyggende familievern og særlig familievernets arbeid rettet mot høykonfliktfamilier. Som ledd i dette arbeidet vil det å kartlegge ulike mønstre, typer og reaksjoner på foreldrekonflikt, sett både fra foreldre og barns perspektiv, bidra til å kunne gi tilpasset hjelp til familier. Det finnes imidlertid få gode kartleggingsverktøy på norsk som kan fange opp ulike konfliktaspekter i familier. FHI fikk derfor i oppdrag av Bufdir å oversette, validere og tilpasse måleverktøy for bruk i tjenester som arbeider med barn og familier og for bruk i fremtidige forskningsprosjekter som inkluderer familiedynamikk og barns trivsel. Ved å invitere deltakere i Den norske mor-, far- og barn-undersøkelsen (MoBa) sammen med et utvalg familier fra FVT i valideringen, var

---

¹ Holt, T., Helland, M.S., Gustavson, K., Cummings, E. M., Ha, A. & Røysamb, E. (2019). Assessing Children's Responses to Interparental Conflict: Validation and Short Scale Development of SIS and CPIC-Properties Scales. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 48(2),177-196

Helland, M. S., Holt, T., Gustavsson, K. & Røysamb, E (2017). Developing of a short-form of the Norwegian version of the Conflict and Problem solving scale (under arbeid)

Larsen, L., Helland, M. S., & Holt, T. The conflict and Problem-Solving Scales: Development and Validation of the Conflict Resolution Scale-Short Form (under arbeid)

målsetningen å samle informasjon om konfliktmønstre, samspill og livskvalitet i familier med ulikt konfliktnivå og belastninger. Utvelgelse av kartleggingsverktøy som inngikk i prosjektet ble blant annet gjort på bakgrunn av en kunnskapsoppsummering om foreldrekonflikt (Helland & Borren, 2015). Mer spesifikt skulle oppdragstaker innenfor rammene av dette prosjektet:

- Oversette de mest aktuelle verktøyene og prøve dem ut på et større utvalg norske foreldre og barn, rekruttert fra Den norske mor-, far og barn-undersøkelsen (MoBa) og et mindre utvalg rekruttert fra ett eller flere familievernkontor (FVK) i forbindelse med at foreldrene møtte til mekling i forbindelse med samlivsbrudd
- Undersøke faktorstruktur, reliabilitet og validitet på de aktuelle kartleggingsverktøyene.
- Utvikle brukervennlige kortversjoner på bakgrunn av de validerte originalversjonene og teste dem ut på et større utvalg foreldre og barn rekruttert fra Familieverntjenesten.
- Undersøke foreldrenes opplevelse av å svare på kartleggingsverktøy som omhandler foreldrekonflikter, foreldredynamikk og egen trivsel.

Innholdsfortegnelse

Forord og beskrivelse av oppdraget.....	2
Beskrivelse av Oppdraget	2
Kapittel 1: Bakgrunn og kontekst.....	6
Hvordan foreldrekonflikter kan kartlegges	6
Om de utvalgte verktøyene; CPS, CPIC og SIS	7
Foreldre- og barneperspektivet	10
Verktøy til bruk i en norsk kontekst	12
Kortversjoner nyttig i en travel terapeutisk hverdag.....	12
Foreldres og barns opplevelse av å svare på spørsmål om familiedynamikk og trivsel ...	13
Rekruttering, kontekst og beskrivelse av utvalgene.....	15
Kapittel 2: Hvordan vi har arbeidet med kartleggingsverktøyene.....	18
Trinn 1 og trinn 3: Faktoranalyser	19
Trinn 2: Utvikling av kortversjoner av kartleggingsverktøyene.....	20
Trinn 3: Vurdering av måleegenskapene til de nye kortversjonene.....	20
Trinn 4: Kort- og langversjonenes sammenheng med andre fenomener	20
Kapittel 3: Resultater- Kartleggingsverktøy for foreldre: CPS	22
Trinn 1: Faktoranalyser og indre konsistens for fullversjonene	22
Trinn 2 og 3: Utvikling og testing av kortversjoner.....	23
Trinn 4: Kort- og fullversjonens sammenheng med andre variabler	23
Trinn 5: Praktisk bruk av de nye CPS-kortversjonene.....	24
Konflikttematikk	28
Kapittel 4: Resultater: Kartleggingsverktøy for barn: CPIC og SIS	29
Trinn 1: Faktoranalyser og indre konsistens for fullversjonene	29
Trinn 2 og 3: Utvikling og testing av kortversjon av CPIC og SIS	30
Trinn 4: Kort- og langversjonenes sammenheng med andre psykologiske fenomener	30
Trinn 5: Praktisk bruk av de nye kortversjonene av CPIC-konflikttegenskaper og SIS....	31
Kapittel 5: Foreldrenes opplevelse av å svare på kartleggingsverktøyene.....	35
Kapittel 6: Diskusjon og anbefalinger for videre bruk	37
Korte kartleggingsverktøy for foreldrekonflikt nyttig i en terapeutisk hverdag.....	37
Fokus på barnas opplevelser og reaksjoner.....	39
Begrensninger	41
Kapittel 7: Råd til bruk i Familievern tjenesten	43
Referanser	45
Vedlegg 1: Kartleggingsverktøy: Foreldreversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt.....	49

Vedlegg 2: Skåringsmanual for Foreldreversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt	49
Vedlegg 3: Kartleggingsverktøy: Barneversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt	49
Vedlegg 4: Skåringsmanual for Barneversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt.....	49

Kapittel 1: Bakgrunn og kontekst

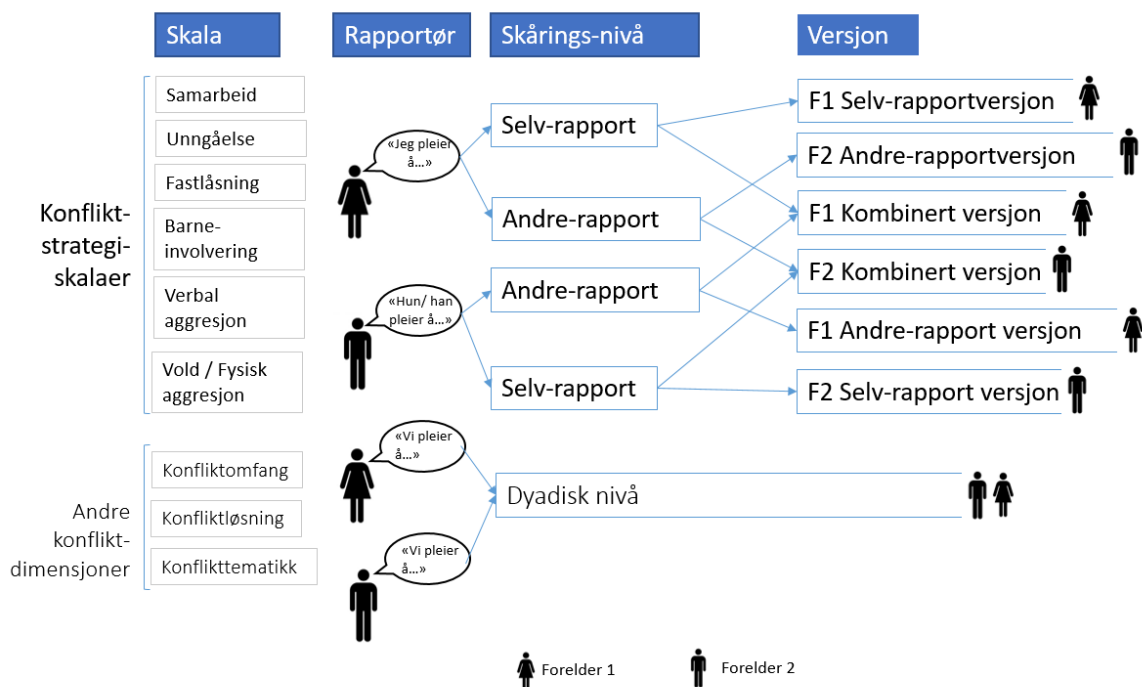
Hvordan foreldrekonflikter kan kartlegges

Tidligere forskning har vist at det ikke er hvorvidt foreldre krangler eller har konflikter som påvirker barn og foreldre, men hvordan konfliktene utspiller seg (Harold & Sellers, 2018; Zemp, Bodenmann, & Cummings, 2016; Kerig, 1996). Det er blant annet funnet at konfliktmønstre som omhandler fiendtlighet, verbal utskjelling, fysisk vold og involvering av barn er særlig skadelige (Kerig, 1996; van Eldik et al., 2020). Det er videre vist at fastlåsthet og det at konfliktene ikke løses på en god måte er uheldig, både for foreldre, barn og familien som helhet (Harold & Sellers, 2018; Zemb et al., 2016). Ved hjelp og behandling til familier er det derfor sentralt å lene seg på kartleggingsinstrumenter som spør om nettopp disse konfliktmønstrene. Videre anses det som sentralt å spørre barn selv om deres erfaring, reaksjoner og opplevelser knyttet til konfliktene, da man vet at disse ikke alltid fanges opp av foreldrene (Zemb et al., 2016).

I Norge har det ikke tidligere eksistert gode kartleggingsverktøy som gjør nettopp dette 1) undersøker ulike aspekter/ strategier ved foreldrekonflikter og som 2) særlig fanger opp barns perspektiver og reaksjoner på foreldrekonflikter. Det ble derfor viktig å se til den internasjonale litteraturen for å finne anerkjente verktøy. Det var særlig tre verktøy som skilte ut seg og ble vurdert som tilstrekkelige til å undersøke både foreldre og barns perspektiv på foreldrekonflikter på en nyansert og omfattende måte; Conflicts and Problem-Solving Scales (CPS; Kerig, 1996), Children's Perception of the Interparental Conflict Scales (CPIC; Grych, Seid, & Fincham 1992) og The Security in the Interparental Subsystem Scale (SIS; Davies, Forman, Rasi, & Stevens, 2002). Det er følgelig disse verktøyene som har vært gjenstand for oversettelse, utprøving, validering og nedkorting i dette prosjektet.

Om de utvalgte verktøyene; CPS, CPIC og SIS

Conflicts and Problem-Solving Scales (CPS; Kerig, 1996) er et omfattende og internasjonalt anerkjent verktøy som måler foreldrekonflikt fra foreldrenes perspektiv. Verktøyet undersøker forekomst av større og mindre uenigheter, ulike konfliktatferd (strategier) hos foreldrene, hvordan foreldre løser konfliktene mellom seg, samt tematikken som foreldrene har uenigheter om. Foreldrene blir spurt både om sin egen og den andre forelderens konfliktatferd. Det betyr at verktøyet henter inn 'anderapport' i tillegg til 'egenrapport' av foreldrepærets konfliktstrategier. Verktøyet ble utviklet for å måle de aspektene ved foreldrekonflikter som antas å være forbundet med størst vansker for både foreldre og barn, og den opprinnelige versjonen er omfattende for nettopp å kunne måle et bredt spekter av konfliktdimensjoner. De ulike aspektene er 1) konfliktstrategier; 2) konfliktomfang; 3) konfliktløsning; 4) konflikttemaer. Under følger en grafisk fremstilling av CPS.

Figur 1. Grafisk illustrasjon av de ulike delene av CPS. Konfliktstrategiene kartlegges for hver forelder for seg ved å kombinere selvrappport med den andres andre-rappport (kombinert versjon). For de tre andre konflikt-aspektene brukes en gjennomsnittsskåre for foreldrene til å kartlegge omfang av konflikter, i hvilken grad disse løses og hvilke temaer som er mest konfliktfylte i foreldrerelasjonen.

Konfliktstrategiene er delt i seks ulike delskalaer; 1) Samarbeid, som kan beskrives som atferd som handler om konstruktive tilnærminger og forsøk på å løse konflikten 2) Unngåelse, som er atferd som innebærer at man trekker seg unna eller skifter tema 3) Fastlåsing, som innebærer atferd som kan oppleves som mer fiendtlig avvisning av den andre 4) Involvering av barn, som beskriver atferd der man eksponerer barnet for eller forsøker å dra barnet inn som part i konflikten 5) Verbal aggresjon, som er atferd kjennetegnet av utskjelling eller grov ordbruk og 6) Fysisk vold, enten mot gjenstander eller mot den andre forelderen. Foreldrene blir spurt om hvor ofte de selv og den andre forelderen opptrer på ulike måter under konflikter med spørsmål med svaralternativer fra 0 = Aldri til 3 = Ofte. Her lages det altså egne skåre for hver av foreldrene, basert på begge foreldres vurdering av hva hun eller han pleier å gjøre under konflikter. Disse kan også slås sammen til å lage en samlet skåre for familien, for eksempel dersom man ønsker å undersøke hvor mye verbal aggresjon mellom foreldrene man kan anta at barna i en familie eksponeres for. Konfliktomfang måles med to spørsmål om hvor ofte foreldrene har henholdsvis større og mindre uoverensstemmelser med svaralternativer fra 1 = En gang i året eller sjeldnere til 6 = Nesten hver dag. I konfliktomfangskåren blir frekvensen av større uoverensstemmelser tillagt dobbel vekt (mulig poengsum: 3-18). Konfliktløsning måles med 13 spørsmål om hva som best beskriver utfallet av uenigheter mellom foreldrene. Hvert spørsmål ble besvart på en skala fra 0 = Aldri til 3 = Ofte. Konflikttemaene (saksdimensjonen) blir målt 23 spørsmål om i hvilken

grad ulike tema er et problem i forholdet mellom foreldrene nå, med svaralternativer fra 1 = Ikke i det hele tatt til 5 = I svært stor grad.

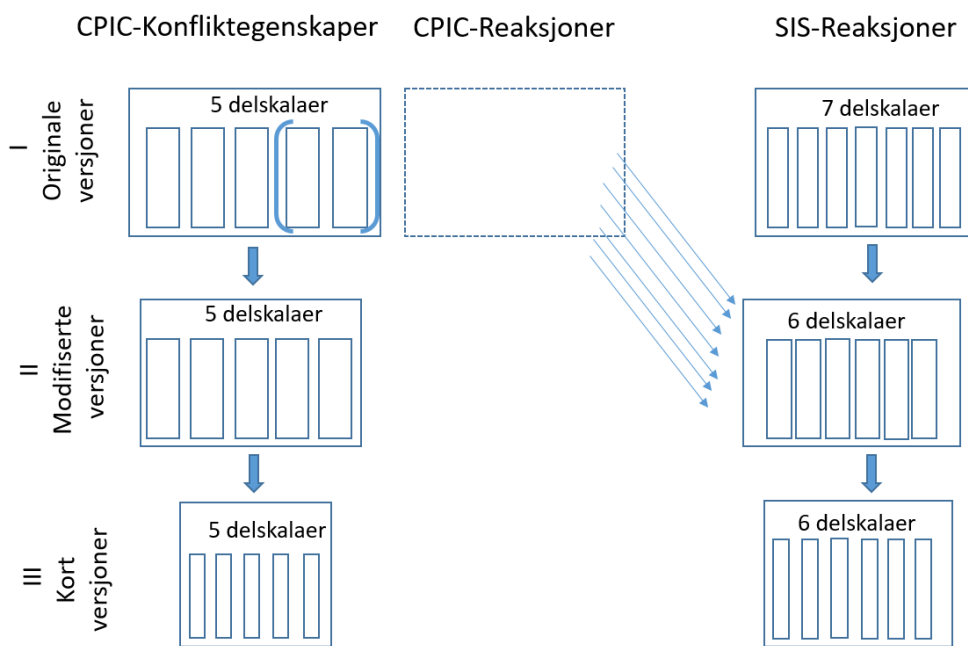
CPIC og SIS er verktøy som skal fange opp de ulike aspektene ved foreldrekonflikt sett fra barns perspektiv, i tillegg til barnas ulike reaksjoner knyttet til konfliktene. CPIC ble først utviklet og testet for barn i aldersgruppen 9–12 år (Grych et al. 1992), men har senere også blitt testet ut med barn ned i syv-års alder (McDonald and Grych, 2006), og med eldre ungdommer (Bickham & Fiese, 1997). Verktøyet består av i alt 49 spørsmål som beskriver barnas eksponering for, og reaksjoner knyttet til foreldrekonflikter. Barna og ungdommene skal rangere hvor riktig ulike påstander oppleves for dem (originalt på en skala fra 1-3² hvor 1 = Sant, 2 = Litt sant og 3 = Usant). Verktøyet inneholder flere ulike delskalaer som omhandler karakteristikker ved konfliktene sett fra barnas perspektiv, mens andre delskalaer handler om barnas vurderinger eller reaksjoner knyttet foreldrekonfliktene. I dette prosjektet har vi kun evaluert de fem delskalene i CPIC som gjenspeiler barnas perspektiv på eller opplevelse av ulike egenskaper ved foreldrekonfliktene, og disse omhandler: Hvor ofte foreldrene har konflikter (Frekvens), grad av konfliktintensitet (Intensitet), Konfliktløsning, hvorvidt tematikken i konfliktene omhandler barnet (Barnerelatert tematikk), samt hvorvidt barnet blir dratt inn i konfliktene (Triangulering).

SIS er et kartleggingsverktøy utviklet for barn i alderen 8–14 år (Davies et al. 2002). Verktøyet som ble evaluert i dette prosjektet inneholdt 36 spørsmål, og barna skulle rangere hvert spørsmål på en skala fra 1-4 (1 = Stemmer ikke, 4 = Stemmer helt). SIS inneholder syv delskalaer som omhandler deres emosjonelle reaksjoner, Atferdsmessig dysregulering, Unngåelsesreaksjoner, Involveringsreaksjoner, Konstruktive familierepresentasjoner og Destruktive familierepresentasjoner som fremtidsbekymringer og opplevelse av skyld.

---

² Da vi senere benyttet den forkortede versjonen av CPIC i hoveddelen av FamilieForSK-studien, endret vi svarkategoriene slik at de samsvarte med svarkategoriene i SIS, det vil si at skalaen gikk fra 1-4 hvor 1 = Stemmer ikke og 4 = Stemmer helt.

Ettersom det delvis var et overlapp i hva SIS og CPIC fanger opp, særlig hva angår barnas reaksjoner på foreldrekonflikter, og at det var mest hensiktsmessig å lage kun én kortversjon av reaksjonsleddene, bestemte vi oss for å beholde SIS-leddene for dette formålet. I tillegg valgte vi et fåtall av reaksjonsleddene fra CPIC som ikke overlappet med reaksjonsspørsmålene fra SIS for å styrke skalaen. Under følger en illustrasjon av delskalaene som er evaluert i dette prosjektet.

Figur 2. Illustrasjon av de evaluerte delskalaene i CPIC og SIS.

Foreldre- og barneperspektivet

For noen tiår tilbake ble barns egne opplevelser og reaksjoner i liten grad undersøkt og lagt vekt på i forskning. Barns stemme har imidlertid fått tiltakende betydning de siste tiårene. Solberg (1996) trekker frem hvordan fokuset er flyttet fra hva barn er (*being*) til hva barn gjør som handlende individer (*doing*). I henhold til barnekonvensjonen, artikkel 12, skal barnet behandles som subjekt og deltaker med rett til å gi uttrykk for egne meninger (Beazley, Bessell, Ennew, & Waterson, 2010; FN, FN, General Comment No. 12, 2009/2009). Dette har

gjort at barns stemme i større grad enn tidligere også anerkjennes og legges vekt på i forskning (Baezley et al., 2010).

Blant de viktigste arenaene hvor barn skal høres er når foreldrene går fra hverandre (FN, General Comment No. 12, 2009; Strandbu & Thørnblad, 2015). I så måte blir det å høre barn når foreldrene møter til mekling i Familieverntjenesten særlig viktig, og det å ha hjelp til å undersøke barnas opplevelse av foreldrekonflikt anses som sentralt. Det er rimelig å anta at barn i større eller mindre grad skjuler egne reaksjoner knyttet til foreldrenes konflikter, både av frykt for at det kan gjøre det verre dersom de viser reaksjonene, og fordi mange barn er lojale overfor foreldrene sine. Det kan gjøre at det er utfordrende for foreldre å oppfatte barnas opplevelser av og reaksjoner på konfliktene. Det kan også tenkes at foreldrene er så opprørt følelsesmessig under konflikter at de ikke klarer eller er i stand til å se hvordan barna reagerer, selv om de hadde ønsket dette. Dersom man kun baserer seg på foreldrenes informasjon om foreldrekonflikter og hvordan konfliktene påvirker barn er det derfor en reell fare for at foreldrene underrapporterer barnas oppfatninger og reaksjoner, slik foreldre ofte gjør når de rapporterer om barnets emosjonelle og atferdsmessige vansker (Chen, Ho, Lee, Wu & Gau, 2017)

Det kan imidlertid også være noen begrensninger ved kun å basere seg på barnets perspektiv. Barnet er ikke alltid til stede under foreldrenes konflikter, og foreldrene kan i mange tilfeller også klare å beskytte barna sine fra å bli eksponert for konfliktene. Det kan derfor argumenteres for at både barnets og foreldrenes perspektiv er verdifullt. Ettersom konflikter oftest involverer og angår flere personer innad i familien vil det derfor være en styrke å ha flere perspektiver for å forstå helheten i familiedynamikken. Studier som viser at det ofte er ulik rapportering mellom ulike familiemedlemmer om familiebelastninger understøtter dette (Simpson & Christensen, 2005; Szinovacz & Egley, 1995). Dette

underbygger viktigheten av å samle inn informasjon fra flere familiemedlemmer samt å benytte kartleggingsskjemaer som spør om både foreldre- og barns oppfatning av konflikter.

Verktøy til bruk i en norsk kontekst

Kartleggingsverktøyene som har blitt prøvd ut og validert i denne pilotstudien er utviklet i USA. Dette gjør det særlig aktuelt å evaluere og teste ut spørsmålene i en norsk kontekst. Forskjeller mellom den norske og Nord-amerikanske konteksten, særlig hva angår likestilling i hjemmet og i arbeidslivet samt enklere tilgang til barnehage- og skolefritidsordninger er noen av forskjellene som kan påvirke familiedynamikken ulikt i de ulike kontekstene. Dersom den relative viktigheten av ulike konfliktmønstre er ulik for ulike kulturelle kontekster, kan man ende opp med å fange opp ulike fenomener i de ulike kontekstene. Dette gjør det ekstra viktig å validere kartleggingsverktøyene i den kulturelle konteksten de faktisk skal brukes.

Samtidig er det noen fordeler med å benytte anerkjente kartleggingsverktøy som allerede er utviklet, for så å tilpasse det en norsk kontekst fremfor å utvikle nye og ulike instrumenter i ulike land. Ved å bruke tilpassede instrumenter har forskere mulighet for å gjennomføre kryss-kulturelle undersøkelser og sammenligninger, og man kan for eksempel sammenligne hvordan foreldrekonflikter henger sammen med psykisk helse i ulike land. Det vil gi mer presise resultater dersom man baserer seg på svar fra samme verktøy i de ulike studiene.

Kortversjoner nyttig i en travel terapeutisk hverdag

I en terapeutisk hverdag kan det kan oppleves som tidkrevende å gjennomgå kartleggingsverktøy, både for terapeuten, familien og barnet. I meklingsamtaler er det også mange obligatoriske elementer som mekler skal gå gjennom. Likevel kan det i mange sammenhenger være sentralt å spørre foreldrene og barn mer strukturert om ulike aspekter ved konfliktene, kanskje særlig for å sikre at også barnas opplevelser er undersøkt. Det vil derfor

være nyttig med kartleggingsverktøy som lett kan la seg implementere i en hektisk terapeutisk hverdag, og som både barn og foreldre opplever at de ikke bruker unødvendig lang tid på å besvare. De utvalgte verktøyene for å måle konflikt i dette pilotprosjektet var relativt omfattende når det gjaldt antall spørsmål. Det ble derfor vurdert som hensiktsmessig å utvikle verktøy som reduserte antall spørsmål.

En viktig fordel med kortere kartleggingsverktøy, sammenlignet med lengre verktøy, er at man i større grad sikrer at barn ikke mister konsentrasjon eller blir slitne når de svarer. Dette kan være særlig viktig for de yngre barna og for både barn og voksne som av ulike årsaker sliter med konsentrasjonen. Færre spørsmål kan også gjøre at man kan sette mer lit til svarene enn dersom spørsmålene er mange. Faktisk, i utvalg med voksne informanter, er det vist at kvaliteten på dataene minker når lengden på spørreskjemaet øker (Herzog og Bachman, 1981). Det er også vist at kortere spørreskjemaer generelt gir høyere svarprosent enn lengre spørreskjemaer (Edwards et al., 2020). Dette gjør at man bør tilstrebe korte og konsise kartleggingsverktøy så langt det lar seg gjøre.

Terapeuter som arbeider i familieverntjenesten har mange samtaler hver dag, og det kan være avgjørende for dem å benytte verktøy som ikke er for lange. Omfattende verktøy vil rett og slett ikke la seg kombinere med en hektisk hverdag. Verktøy som er korte, men som likevel ivaretar krav om kvalitet, reliabilitet og validitet vil derfor være å foretrekke.

Foreldres og barns opplevelse av å svare på spørsmål om familiedynamikk og trivsel

Som ledd i å evaluere kartleggingsverktøyene for foreldrekonflikt, var vi også interessert i å undersøke hvordan barn og foreldre opplevde å svare på spørsmålene. Alle spørsmålene til foreldrene og de eldste barna (fra 12 år) ble gitt i form av selvutfyllingsspørsmål, mens de yngste barna (barn mellom 7 og 11 år) som ble spurt om hvordan det var å svare, ble intervjuet. Foreldrene ble spurt om, ikke bare opplevelse av å

svare på de tre konfliktverktøyene, men også av andre spørsmål som inkluderte barn og foreldres trivsel og psykiske helse.

Det kan være særlig viktig å få tilbakemelding om hvordan det er å svare på spørsmål når disse omhandler sensitive tema som familiesamspill og dynamikk. Studier med barn og voksne som hadde opplevd potensielt traumatiske hendelser har tidligere undersøkt deltakernes erfaringer med å delta i forskningsprosjekt om reaksjoner og traumeopplevelser. Konklusjonen fra disse studiene er at de fleste deltakerne har positive erfaringer med å delta i forskningsprosjekt, blant annet erfaringer som læring og innsikt, følelse av verdi og en positiv opplevelse av å hjelpe andre (Collogan et al., 2004; Kassam-Adams & Newman, 2005; Ruzek & Zatzick, 2000), men at noen også opplevde ubehag og stress (Collogan et al., 2004; Kassam-Adams & Newman). Det er også vist at det er en risiko for å generere noe stress fra mer rutinemessige kartlegginger av traumatiske hendelser med barn og ungdom i klinikk (Finkelhor, Vanderminden, Turner, Hamby, & Shattuck, 2014; Skar, Ormhaug & Jensen, 2019). En stor norsk studie viser at barn mellom 6-18 ikke opplever rutinemessig kartlegging av traumatiske hendelser som veldig opprørende, mens noen barn opplevde noe stress/uro, og at det derfor er viktig at terapeuten er støttende og oppmerksom på dette (Skar et al., 2019).

I dette prosjektet undersøkte vi i hvilken grad foreldre opplevde at de fikk gitt et godt/ riktig bilde av hvordan de og familien hadde det, i hvilken grad temaene var relevante for foreldrene, i hvor stor grad det var ubehagelig å besvare spørsmålene, om det var vanskelig å forstå spørsmålene, i hvilken grad foreldrene opplevde spørsmålene som for personlige og i hvor stor grad de opplevde at utfyllingen hjalp dem til å forstå seg selv eller barnets far/mor bedre. I tillegg svarte 780 barn som ble rekruttert gjennom familieverntjenesten på i hvor stor grad spørsmålene for dem genererte emosjonelle reaksjoner, hvorvidt de opplevde det som spennende, interessant å svare på spørsmålene, om det å svare fikk dem til å føle at de var

med å hjelpe andre samt hvorvidt de opplevde at spørsmålene passet med hvordan de hadde det.

Rekruttering, kontekst og beskrivelse av utvalgene

Utvalg fra to studier ble benyttet i dette prosjektet. Hoveddelen av dataene ble samlet inn som del av en pilotstudie tilhørende studien FamilieForSK-studien (Familier i Norge: Foreldreskap, Samhold og Konflikt), og dette pilotstudie-utvalget har vi kalt Utvalg 1. Pilotstudie-utvalget inneholder igjen to under-utvalg. Det største under-utvalget (MoBa-utvalget) består av 381 familier som ble invitert med fra den norske mor, far- og barnundersøkelsen (MoBa-studien). I alle disse familiene bodde foreldrene sammen. Det andre underutvalget består av 18 familier som var i kontakt med Familievernkontoret i forbindelse med obligatorisk mekling knyttet til samlivsbrudd. Rekrutteringen for begge pilotstudie-utvalg skjedde i 2015 og 2016. MoBa-studien er en longitudinell, prospektiv populasjonsbasert kohort-studie (Magnus et al. 2016) som frem til nå har fulgt barn fra før fødsel og frem til 18-års alder. Til sammen består MoBa-utvalget av 114 000 barn, 95 000 mødre og 71 500 fedre. I forbindelse med denne valideringen ble 2500 familier fra MoBA-kohorten tilfeldig invitert til å delta i pilotstudien dersom (a) foreldrene bodde sammen og (b) de hadde et felles barn som ble 11 år det året som familien ble rekruttert. Familievernkontoret ble rekruttert i forbindelse med den første meklingstimen ved familievernkontoret. Inklusjonskriteriene for dette utvalget var at de hadde minst et felles barn mellom 10–15 år. Invitasjon og samtykkeskjema ble sendt per post til familier i begge utvalg. Etter at samtykkeskjema ble fylt ut, ble spørreskjemaer sendt til familiene, ett til hvert familiemedlem. Dersom barnet skulle delta. Måtte begge foreldrene samtykke. Alle barna fikk et eget skriv med informasjon om studien. De Regionale etiske komiteer (REK) godkjente pilotstudien.

I tillegg til pilotstudie-utvalget ble hovedutvalget fra FamilieForSK-studien benyttet. Dette utvalget har vi kalt Utvalg 2, eller FamilieForSK-utvalget. FamilieForSK er en

longitudinell studie om familiedynamikk og konflikter i norske familier. Deltakerne er familier som ble rekruttert og samtykket til deltakelse da de var til samtale ved et av 37 ulike familievernkontor i forbindelse med parterapi, mekling eller foreldresamarbeid. Det vil si at Utvalg 2 bestod både av familier hvor foreldrene bodde sammen, familier hvor foreldre var i ferd med å flytte fra hverandre og familier hvor foreldrene bor fra hverandre. Totalt deltok 2831 familier i FamilieForSK-studien, hvorav 2729 deltakere var mødre, 2467 var fedre og 1454 var barn, men Utvalg-2 datamaterialet som dette prosjektet består av er basert på svarene fra foreldre og barn da de svarte på spørreskjemaene første gang de deltok i studien. De Regionale etiske komiteer (REK) godkjente hovedstudien.

Tabell 1

Beskrivelse av de to utvalgene

	Utvalg 1 (foreldre- <i>n</i> = 794)		Utvalg 2 ^a (foreldre- <i>n</i> = 1740)	
	<i>M</i> (<i>SD</i>)	Spennvidde	<i>M</i> (<i>SD</i>)	Spennvidde
Antall barn	2,55 (0,91)	1-11	1,65 (0,66)	1-5
Varighet på forholdet (antall år) ^b	20,62 (4,25)	9-34	12,18 (6,25)	1-32
Psykiske vansker (SCL)	1,29 (0,40)	1-3,75	1,75 (0,68)	1-4
Livstilfredshet (SWLS)	5,78 (0,98)	1-7	4,55 (1,34)	1-7
Foreldrekonflikter:				
Intensitet/Frekvens	6,64 (2,926)	3-18	8,77 (3,79)	3-18

^a Her har vi kun inkludert familier hvor begge foreldre besvarte spørreskjemaet på tidspunkt 1.

^b For foreldre som bor fra hverandre indikerer varighet på forholdet antall år foreldrene bodde sammen før bruddet.

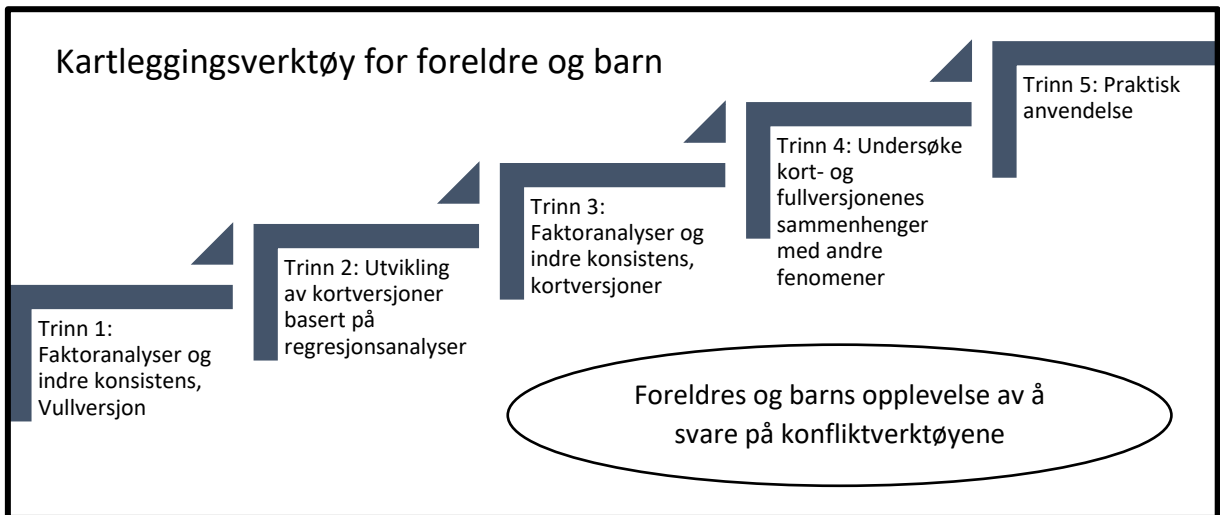
Til sammen deltok foreldre og barn fra 399 familier i Utvalg 1 (381 familier i underutvalget fra MoBa og 18 familier i underutvalget fra Familievern tjenesten) og foreldre og barn fra 2333 familier i Utvalg 2. I Utvalg 1 var barna i gjennomsnitt 11,1 år ($S = 0.5$, spennvidde=10-15 år), og barna i Utvalg 2 var i gjennomsnitt 10,6 år gamle ($S = 6-15$). I

utvalg 1 var 52.2% av barna jenter, mens andelen jenter i Utvalg 2 var 49,4 %. Nesten alle foreldrene (98%) i Utvalg 1 bodde sammen, mens i Utvalg 2 bodde 48% av foreldrene sammen, mens de resterende 52% av familiene i Utvalg 2 bodde fra hverandre eller var i ferd med å flytte fra hverandre. Gjennomsnittlig hadde foreldrene i Utvalg 2 høyere nivåer av psykiske vansker, lavere nivåer av livstilfredshet og mer konflikter enn foreldrene i Utvalg 2 (se Tabell 1).

Kapittel 2: Hvordan vi har arbeidet med kartleggingsverktøyene

Måten vi har arbeidet med kartleggingsverktøyene på kan hovedsakelig illustreres gjennom fem steg. Disse er illustrert i Figur 3.

Figur 3. Illustrasjon av hvordan vi har arbeidet med kartleggingsverktøyene.

De fire første stegene beskriver de statistiske analysene, etter at verktøyene var blitt oversatt til norsk. Det første trinnet bestod av å gjennomføre konfirmerende faktoranalyser av de originale fullversjonene. I det andre trinnet ble kortversjoner utviklet av de aktuelle verktøyene basert på de validerte fullversjonene. Det tredje trinnet bestod i å undersøke de utvalgte spørsmålene i kortversjonen i nok en konfirmerende faktoranalyse samt å undersøke indre konsistens, og det fjerde trinnet omhandlet å undersøke sammenhengen skalaene hadde med andre fenomener. Her var formålet å sjekke om kortversjonene ivaretok fullversjonenes mulighet til å forklare varians i ulike fenomener. Vi vil i denne rapporten vie mest plass til å beskrive Trinn 3 og 4, ettersom utvikling av kortversjoner og validering av disse gir den beste bakgrunnen for å vurdere kartleggingsverktøyenes anvendelighet i en terapeutisk hverdag. Til slutt, i Trinn 5 har vi begynt arbeidet med praktisk anvendelse av kartleggingsverktøyene. Dette siste punktet bidrar til å styrke den eksterne validiteten til kartleggingsverktøyene, i tillegg til at det bidrar til økt kunnskap om foreldrekonflikter. Vi vil derfor også under

beskrivelsen av hvert kartleggingsverktøy gi noen eksempler på praktisk anvendelse av dem i forskning. I tillegg til de overnevnte analytiske stegene ble det benyttet en prinsippal komponentanalyse for å undersøke mønstre i tematikken som foreldrene hadde konflikter og uenigheter om. Til slutt ble deskriptive analyser benyttet for å undersøke foreldres og barns ulike opplevelsesaspekter av å svare på kartleggingsverktøy som omhandler foreldrekonflikter, foreldredynamikk og egen trivsel.

Trinn 1 og trinn 3: Faktoranalyser

Faktoranalyse er en analysemetode som kan finne frem til underliggende dimensjoner (faktorer) i svarene fra kartleggingsskjemaer. I litteraturen er faktoranalyser delt inn i det som omtales som konfirmerende faktoranalyser og eksplorerende faktoranalyser. Her er formålet å teste ut eller bekrefte en spesiell hypotese vedrørende den underliggende strukturen til et sett av spørsmål i et verktøy. Konfirmerende faktoranalyser er det som har blitt benyttet til evalueringen beskrevet i denne rapporten, hvor formålet var å undersøke om allerede etablerte faktorer i de utvalgte kartleggingsverktøyene fungerte når de ble brukt i en norsk kontekst (Trinn 1), og deretter undersøke om de nye kortversjonene i tilstrekkelig grad skilte mellom de ulike delskalaene (Trinn 3). Felles for alle faktoranalysene er at man benytter et sett av kriterier for å vurdere om den modellen vi bruker er en god måte å fange opp variasjonen i fenomenet vi måler. For å undersøke hvorvidt modellene vi testet var tilfredsstillende benyttet vi oss av Rootmean Squared Error of Approximation (RMSEA), χ^2 -kvadrat, Comparative Fit Index (CFI) og Tucker-Lewis Index (TLI). Dersom CFI-verdien er lik eller høyere enn 0,90 og TLI-verdiene er lik eller høyere enn 0,95 er dette en indikasjon på god modelltilpasning. For RMSEA regnes verdier lavere enn 0,08 som akseptabel modelltilpasning og under 0,05 som indikasjon på svært god modelltilpasning (Marsch et al., 2005). Faktormodellene ble estimert ved å definere aktuelle variabler som kategoriske.

Trinn 2: Utvikling av kortversjoner av kartleggingsverktøyene

Det er flere hensyn som skal ivaretas i utvikling av kortversjoner (Tambs og Moum, 1993). Spørsmålene som velges ut fra fullversjonen bør forklare høyest mulig andel av variansen i totalskalaen. I tillegg er det en fordel om fakturstrukturen som er til stede i fullversjonen også bevares i kortversjonen. I analysene som er bakgrunnen for denne rapporten benyttet vi først en trinnvis regresjonsanalyse, hvor den avhengige variabelen bestod av totalsummen fra den originale skalaen, mens de uavhengige variablene var enkeltspørsmålene i den aktuelle skalaen. Vi la deretter inn en og en og variabel inntil vi oppnådde en multippel $R = 0,85$ i verktøyet for voksne og $0,90$ i verktøyene for barn mellom den originale skalaen og den nye kortversjonen.

Trinn 3: Vurdering av måleegenskapene til de nye kortversjonene

I tillegg til konfirmerende faktoranalyser og vurdering av samsvar med fullversjonen, ble indre konsistens i de nye kortversjonene brukt som vurdering av om den hadde tilstrekkelig gode måleegenskaper. Indre konsistens er en indikasjon på hvor sterk sammenhengen er mellom de ulike variablene i en skala og sier således noe om hvorvidt de kan sies å være et mål på ett og samme fenomen. Dette ble målt med ulike α -estimer (alfa). Her ble det lagt til grunn at den indre konsistensen var tilfredsstillende dersom den var $> 0,70$.

Trinn 4: Kort- og langversjonenes sammenheng med andre fenomener

Som ledd i å utvikle og evaluere kortversjonene av de aktuelle kartleggingsverktøyene, ønsket vi å undersøke om kortversjonene hadde styrke til å predikere andre fenomener på lik linje som fullversjonen av skalaene. Kortversjon og langversjon av konfliktstrategiskalaene fra CPS ble undersøkt i sammenheng med foreldrenes psykiske helse (SCL-8: Symptom Check-List; Derogatis, & Cleary, 1977), foreldrenes tilfredshet med livet (SWLS: Satisfaction with life scale; Diener et al., 1985) og konfliktomfangskalaen fra det samme kartleggingsverktøyet. For kortversjonene av kartleggingsverktøyene for barn (CPIC og SIS)

undersøkte vi sammenhengen med barnas internaliserende vansker, barnas eksternaliserende vansker (begge målt med SDQ; Goodman, 2001) og barnas tilfredshet med livet (SWLS-C; Satisfaction with life scale for children; Diener et al., 1985).

Kapittel 3: Resultater- Kartleggingsverktøy for foreldre: CPS

For CPS ble det gjennomført faktoranalyser for de to delene Konfliktstrategier og Konfliktløsning. Disse inngår i to ulike publikasjoner³. Disse resulterte i nye kortversjoner som begge inneholder mindre enn halvparten så mange spørsmål som originalversjonene, samtidig som måleegenskapene er styrket. I tillegg har vi utført en prinsippal komponentanalyse for å undersøke tematikken som foreldrene hadde konflikter og uenigheter om. Denne ble utført i utvalget fra hovedprosjektet (Utvalg 2) og er beskrevet i et eget avsnitt under.

Trinn 1: Faktoranalyser og indre konsistens for fullversjonene

For konfliktstrategiskalaen i CPS viste innledende faktoranalyser av den originale versjonen at denne hadde dårlig modelltilpasning. Dette skyldtes i hovedsak at en del av variablene hadde høye kryssladninger, noe som innebærer at de kunne bidra til å forklare variasjonen i flere faktorer enn den de var ment å måle. Dette gjaldt både for modellen for hvordan foreldrene beskrev egen atferd under konflikter (selvrapport) og den hvor de beskrev den andre forelderens atferd under konflikter (andrerapport), samt for kombinasjonen av disse. Ved å fjerne variabler med høy faktorladning kom vi imidlertid fram til en modell som viste akseptabel modelltilpasning og som dermed gav støtte til inndelingen i seks ulike faktorer. Indre konsistens målt med Cronbachs alfa på de originale delskalaene varierte fra $\alpha = 0,72$ (Fysisk vold) til $\alpha = 0,80$ (Involvering av barn). I tillegg ble det gjennomført to konfirmerende faktoranalyser for 12 av leddene som inngår i konfliktløsningsskalaen av CPS. Ett ledd («Vi slår opp med hverandre for en tidsperiode») ble ikke inkludert i analysene på grunn av manglende variasjon i utvalg 1. Det ble testet ut en én-faktormodell, som er lik

---

³Helland, M. S., Holt, T., Gustavsson, K. & Røysamb, E (2017). Developing of a short-form of the Norwegian version of the Conflict and Problem solving scale (under arbeid).

Larsen, L., Helland, M. S., & Holt, T. The conflict and Problem-Solving Scales: Development and Validation of the Conflict Resolution Scale- Short Form (under arbeid).

originalmodellen og en to-faktormodell som har blitt foreslått i litteraturen og som består av henholdsvis positive ledd og negative ledd (Davies, Cicchetti, & Martin, 2012). En ny modifisert én-faktor modell, som tillot korrelasjoner mellom noen av leddene, hadde akseptabel modelltilpasning. Indre konsistens målt med Cronbachs alfa på original skalaen var $\alpha = 0,83$.

Trinn 2 og 3: Utvikling og testing av kortversjoner

Kortversjonene av CPS-skalaene finnes i vedlegget 'Foreldreversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt'. For hver av de seks konfliktstrategiene ble det utviklet en kortversjon som inneholder tre spørsmål om hver strategi. Nye konfirmerende faktoranalyser viste god modelltilpasning for den nye kortversjonen av konfliktstrategi-skalaen, både for selv-rapport og andre-rapport. Den indre konsistensen var også tilfredsstillende for de fleste delskalaene, unntatt for selvrappport-versjonen av strategien Fastløsning (ordinal alfa = 0,68). For konfliktløsning ble det utviklet en kortversjon med fire variabler. En ny konfirmerende faktoranalyse (utført på Utvalg 2) viste akseptabel modelltilpasning. Den indre konsistensen var tilfredsstillende for kortversjonen ($\alpha = 0,88$).

Trinn 4: Kort- og fullversjonens sammenheng med andre variabler

En god indikasjon på om den nye kortversjonen fungerer like godt (eller bedre) enn den originale skalaen er hvor sterkt den henger sammen med andre fenomener vi forventer at den vil samvariere med. Resultater fra andre studier er tydelige på at konflikter med partner er forbundet med redusert livskvalitet. Vi ville derfor undersøke om sammenhengen mellom henholdsvis psykiske plager, tilfredshet med livet og destruktiv foreldrekonflikt var like sterk dersom vi undersøkte dette med den nye kortversjonen som med den originale skalaen. Da vi undersøkte dette i Utvalg 1, viste resultatene at kortversjonen forklarte like mye av

variasjonen⁴ som originalversjonen i psykiske plager ($R^2 = 0,14$ for både original- og kortversjonen; $p < ,001$) og tilfredshet med livet ($R^2 = 0,21$ for originalversjonen og $0,22$ for kortkallaen; $p < ,001$). Å ha mye destruktiv konfliktatferd, antas også å henge sammen med å ha hyppigere konflikter. Også her fant vi en (minst) like sterk sammenheng mellom konfliktomfang og destruktiv konfliktatferd dersom vi brukte kortversjonen ($R^2 = 0,45$; $p < ,001$) som dersom vi brukte originalversjonen ($R^2 = 0,42$; $p < ,001$). Dette tyder på at kortversjonen har like god prediktiv validitet som originalversjonen, altså at den i samme grad fanger opp konfliktstrategier som fenomener med sterk sammenheng til andre forhold i menneskers liv.

For konfliktløsningsverktøyet har vi undersøkt i hvilken grad kortversjonen henger sammen med andre variabler som i litteraturen har vist seg å henge sammen med konfliktløsning. Resultatene fra bivariante korrelasjonsanalyser (utført på Utvalg 2) viste at kortversjonen hadde signifikante og positive sammenhenger med konfliktstrategien Samarbeid, samt med tilfredshet i parforholdet og livstilfredset. Vi observerte signifikante og negative sammenhenger med konfliktstrategiene Verbal og Fysisk aggresjon samt med psykiske plager.

Trinn 5: Praktisk bruk av de nye CPS-kortversjonene

Etter å ha utviklet kortversjonene i Utvalg 1, har vi nå gått videre med å prøve dem ut og bruke dem i Utvalg 2. Ettersom dette utvalget er rekruttert fra Familievern tjenesten, er det særlig nyttig å undersøke hvordan kartleggingsverktøyene «oppfører seg» i dette utvalget og hvordan de ulike skalaene henger sammen med andre fenomener vi er interesserte i å få kunnskap om. I denne delen vil vi derfor gjengi noen av resultatene fra en artikkel hvor vi brukte CPS til å undersøke foreldrekonflikter i ulike typer familier.

---

⁴ Forklart varians (R^2) kan ha verdier mellom 0 og 1. Dersom R^2 -verdien = $0,14$ tilsvarer dette at 14% av variasjonen i utfallsvariabelen kan forklares av prediktoren.

I en artikkel som nylig ble publisert i Norsk Sosiologisk Tidsskrift (Helland et.al., 2020), brukte vi blant annet kortversjonene av CPS til å undersøke vi hvordan mønstre for foreldrekonflikter varierer med familieform blant foreldre som nylig hadde vært i kontakt med Familieverntjenesten. Formålet var å øke kunnskapen om mønstre for foreldrekonflikter i familier med særlige utfordringer.

Vi brukte regresjonsanalyser til å sammenligne mønstre for konflikter mellom foreldredyader i ulike familieformer som skilte seg fra hverandre ved om foreldrene bodde sammen eller ikke, og i grad av kompleksitet på familiesystemet i form av tilstedeværelse av nye partnere eller særkullsbarn. Resultatene viste at mønstre for konflikter varierte med familieform blant foreldrene i Utvalg 2. Blant foreldre som bodde sammen var det ingen forskjeller i konfliktmønstre mellom foreldre-dyader med eller uten særkullsbarn (kjernefamilier versus ny-kjernefamilier). Sammenlignet med foreldre som bodde fra hverandre, hadde foreldre i kjernefamilier større omfang av konflikter, men også bedre konfliktløsning og mindre destruktiv konfliktatferd. Blant foreldre som bodde fra hverandre viste resultatene bedre konfliktløsning og mindre destruktiv konfliktatferd i foreldre-dyader som inngår i mindre komplekse familiesystemer (hvor ingen av foreldrene har ny partner), sammenlignet med mer komplekse familiesystemer. En viktig lærdom fra denne studien var at funnene understreket betydningen av å ha kartleggingsverktøy som kan brukes til å undersøke mange ulike aspekter ved konflikter. Dersom vi kun hadde undersøkt konfliktatferd (noe man ofte gjør i forskning og annen kartlegging) ville det sett ut som foreldrene som bodde sammen hadde den mest problematiske kommunikasjonen seg imellom. Ved å inkludere flere aspekter ved konfliktene ble det imidlertid tydelig at foreldrene som bodde fra hverandre hadde mer destruktive konflikter seg imellom på en rekke områder.

Skårer som tyder på at foreldre har et destruktivt konfliktmønster

Ettersom Utvalg 2 er rekruttert fra Familieverntjenesten og mange av deltakerne har utfordringer i parforholdet eller foreldresamarbeidet, er dette utvalget også velegnet til å si noe om hvilke skårer på de ulike delskalaene som kan være uttrykk for at foreldre har konfliktatferd som inngår i et destruktivt konfliktmønster. I Tabell 2 har vi derfor gjengitt gjennomsnittene på de ulike delskalaene i konfliktstrategiskalaen for både Utvalg 1 og Utvalg 2, for å gi en indikasjon på hvilke verdier vi kan vente å finne på dette måleverktøyet i utvalg med mer eller konfliktfylt foreldrekommunikasjon.

Tabell 2

Gjennomsnitt (Standardavvik) for hver konfliktstrategi (målt med CPS) i de to utvalgene.

	Utvalg 1 (n = 794 foreldre)		Utvalg 2 (n = 1740 foreldre)	
	Selvrapport	Andrerapport	Selvrapport	Andrerapport
Samarbeid	2,61 (0,43)	2,45 (0,56)	2,58 (0,43)	1,94 (0,76)
Unngåelse	1,55 (0,68)	1,45 (0,68)	2,09 (0,72)	1,81 (0,74)
Fastlåsnig	0,57 (0,48)	0,55 (0,53)	1,33 (0,72)	1,53 (0,79)
Involvering av barn	0,71 (0,53)	0,71 (0,55)	0,70 (0,56)	0,97 (0,74)
Verbal aggresjon	0,73 (0,58)	0,69 (0,64)	1,10 (0,66)	1,49 (0,82)
Fysisk vold	0,08 (0,19)	0,71 (0,21)	0,18 (0,34)	0,32 (0,52)

Verken vi eller andre har utviklet noe formelt «cutoff» for måleverktøyene.

Gjennomsnittsscorene i Tabell 2 vil likevel kunne brukes til å gi en indikasjon på om foreldre har et kommunikasjonsmønster som innebærer destruktiv konfliktatferd. En indikasjon på destruktiv konfliktkommunikasjon kan dermed være at en eller begge foreldre har en skåre som er høyere enn ett standardavvik over gjennomsnittet for en eller flere konfliktstrategier (eller lavere enn ett standardavvik under gjennomsnittet for Samarbeid, som regnes som en konstruktiv konfliktstrategi). Dersom vi beregner dette ut fra gjennomsnittene i Utvalg 2 får vi

et konservativt anslag for hva som kan regnes som destruktiv konfliktatferd. Vi beregnet dette ut fra den kombinerte skåren for hver foreldre (den som er regnet ut som gjennomsnitt for egen selvrapport og den andre forelderens andrerapport). Da kan vi anslå at det er et tegn på et destruktivt konfliktmønster dersom en eller begge foreldre skårer under 1,8 på Samarbeid. På samme måte har vi beregnet at skårer over 2,6 for Unngåelse; 2,1 for Fastlåsing; 1,4 for Involvering av barn; 1,9 for Verbal aggresjon og 0,6 for Fysisk vold kan regnes som tegn på mye destruktiv konfliktkommunikasjon mellom foreldrene. For sistnevnte kan det selvsagt diskuteres om det er hensiktsmessig å operere med noen slik terskel i det hele tatt, og i terapeutisk bruk bør selvsagt enhver rapportering av vold følges opp nærmere.

Dersom vi legger tersklene skissert over til grunn finner vi at i 26% av foreldrepårene i Utvalg 1 skårer over en eller begge foreldre over denne grensen på minst en konfliktstrategiskala, mens tilsvarende andel i Utvalg 2 var 70%. I utvalg 2 fant vi også at i familier hvor en eller begge foreldre skåret over denne terskelen på minst en type konfliktatferd, hadde foreldrene også signifikant høyere nivåer av psykiske plager, lavere tilfredshet med livet og høyere konfliktomfang, sammenlignet med de familiene hvor ingen av foreldrene skåret over terskelen på noen av strategiene.

For konfliktløsning kan man ved hjelp av de fire spørsmålene i kortversjonen lage en skåre for hvor godt foreldrene vanligvis løser konfliktene seg imellom. I skåren reverseres de tre spørsmålene som er negativt ladet, slik at 0 er den dårligste og 3 best mulige skåren. Vi har beregnet gjennomsnittene på denne skåren i de to utvalgene, og også her tyder resultatene på at foreldrene i Utvalg 2 har betydelig vanskeligere konflikter seg i mellom enn foreldrene i Utvalg 1. I Utvalg 1 hadde foreldrene et gjennomsnitt på 2,23 ($S = 0,38$), mens gjennomsnittet i Utvalg 2 var 1,51 (0,77), altså betydelig dårligere konfliktløsning. Også her tenker vi at resultatene fra Utvalg 2 kan brukes til å gi en indikasjon på hvilken verdi som tilsier at foreldre har store utfordringer med å løse konfliktene seg imellom. I skåringsmanualen som er

vedlagt dette dokumentet har vi derfor foreslått at en skåre på eller under 0,7 indikerer at foreldre har store vansker med å løse konfliktene seg imellom.

Konflikttematikk

Vi var også interessert i å undersøke om konflikttemaene kunne kategoriseres etter noen mer overordnede temaer. Basert på Prinsipal komponentanalyse (PCA) og innholdsanalyser i Utvalg 2 (FamilieForSK-utvalget), ble seks av de 23 spørsmålene fjernet fra analysene enten på grunn av lave faktorladninger (< 0.6) (fem spørsmål) eller fordi de innholdsmessig ikke passet inn (ett spørsmål). De 17 gjenstående spørsmålene ble fordelt på seks konflikttema: Barnerelaterte tema (3 spørsmål); Arbeid/familieliv (4 spørsmål); relasjonen mellom foreldrene (2 spørsmål); Relasjoner til andre (3 spørsmål); Helse og livsstil (hos en selv, den andre forelderen eller felles barn) (4 spørsmål) og Håndtering av økonomi (1 spørsmål). Modelltilpasningen var god i Utvalg 1. Resultatene fra den prinsipale komponentanalysen med de ulike konflikttemaene finnes i vedlegget «Kartleggingsverktøy for foreldrekonflikt- Foreldreversjon».

Kapittel 4: Resultater: Kartleggingsverktøy for barn: CPIC og SIS

Det ble gjennomført separate faktoranalyser for de aktuelle delene av CPIC og SIS som vi ønsket å undersøke. Valideringene av begge verktøyene inngår i en og samme publikasjon.⁵

Trinn 1: Faktoranalyser og indre konsistens for fullversjonene

For delen av CPIC som måler egenskaper ved konfliktene (CPIC-konfliktegenskaper) testet vi ut to modeller, men endte opp med modellen som hadde fem førsteordens faktorer (Frekvens, Intensitet, Konfliktløsning, Krangling om barna samt Triangulering) og en andreordensfaktor (som vi da kalte «Konfliktegenskaper»). Dette var også modellen som hadde best modelltilpasning og inneholdt til sammen 25 spørsmål. Den hadde god indre konsistens med $\alpha = 0,86$ på totalskalaen og indre konsistens på SIS-delskalaene mellom $\alpha = 0,66 - \alpha = 0,80$.

For den modifiserte versjonen av SIS, testet vi først ut flere modeller, men den vi til slutt endte opp med og som viste seg å ha best modelltilpasning bestod av seks førsteordens faktorer (Følelsesmessige reaksjoner, Dysreguleringsreaksjoner, Unngåelsesreaksjoner, Involveringsreaksjoner, Bekymringsreaksjoner og Skyld), tre andreordens faktorer (organisert under Emosjonelle reaksjoner, Atferdsmessig reaksjoner og Indre representasjoner) og en førsteordens faktor (Reaksjoner). Denne siste modellen testet vi også ut etter å ha styrket de aktuelle SIS-delskalaene med aktuelle CPIC-ledd. Den bestod av i alt 38 spørsmål og viste utmerket indre konsistens for fullversjonen med $\alpha = 0,93$. Med unntak av delskalaen dysregulering som kun hadde to spørsmål i evalueringen, viste de andre delskalaene god indre konsistens med en Cronbachs alfa som varierte fra $\alpha = 0,76 - \alpha = 0,88$.

---

⁵ Holt, T., Helland, M.S., Gustavson, K., Cummings, E. M., Ha, A. & Røysamb, E. (2019). Assessing Children's Responses to Interparental Conflict: Validation and Short Scale Development of SIS and CPIC-Properties Scales. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 48(2),177-196. doi: 10.1007/s10802-019-00586-7

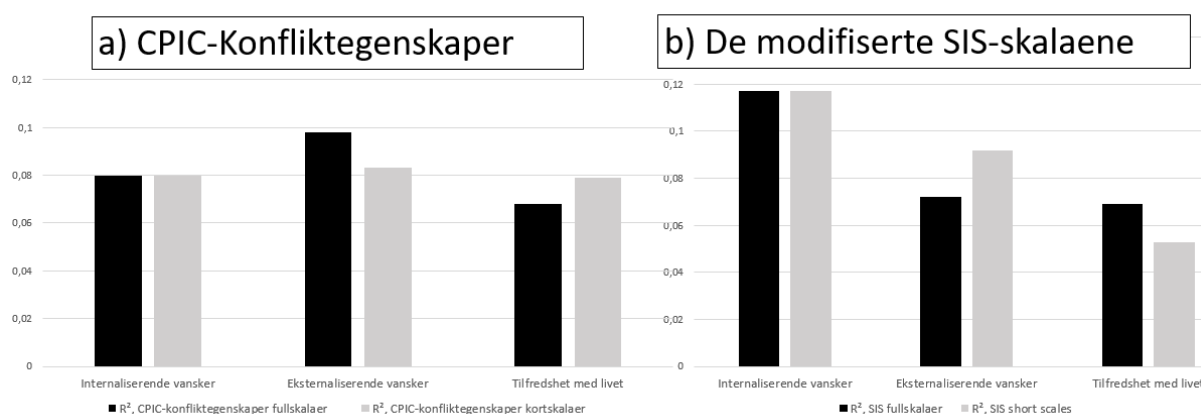
Trinn 2 og 3: Utvikling og testing av kortversjon av CPIC og SIS

Resultatene av kortversjonene av SIS og CPIC-konfliktegenskaper finnes i vedlegget «Barneverjon – Kartlegging av foreldrekonflikt». CPIC-konfliktegenskaper ble forkortet fra 25 spørsmål til 17 spørsmål, og den modifiserte SIS-skalaen ble forkortet fra 28 spørsmål til 17 spørsmål. Nye konfirmerende faktoranalyser for begge de nye kortversjonene viste god modelltilpasning (tilsvarende fakturstruktur som fullversjonene). Begge versjoner viste også god indre konsistens da de ble benyttet som to helhetlige skalaer (CPIC-konfliktegenskaper: $\alpha = 0,84$ og SIS-modifisert: $\alpha = 0,88$). Beregnet med ordinale alfaer, varierte den indre konsistenser for delskalaene i kortversjonen av CPIC-konfliktegenskaper fra 0,68 - 0,89, mens de ordinale alfaene for SIS-delskalaene (med unntak av dysreguleringskalaen som kun hadde to spørsmål) varierte fra 0,84 til 0,91. Korrelasjonen mellom den originale og korte versjonen av CPIC-konfliktegenskaper var høy, med en $r = 0,93$, og den var enda høyere for SIS (kort og original versjon): $r = 0,97$.

Trinn 4: Kort- og langversjonenes sammenheng med andre psykologiske fenomener

Som skrevet tidligere, så er det å undersøke om kortversjonene henger sammen med andre fenomener i like stor grad som de originale versjonene en viktig indikasjon på hvor godt kortversjonene fungerer. Vi undersøkte derfor om sammenhengen mellom henholdsvis barnas egenrapporterte psykiske vansker (delt inn i internaliserende og eksternaliserende vansker) og livstilfredshet og barnas opplevelse av og reaksjoner på foreldrekonflikt var like sterk dersom vi undersøkte dette med de nye kortversjonene som dersom vi undersøkte det med de originale kartleggingsversjonene. Resultatene viste at både de originale versjonene og kortversjonene av både CPIC-konfliktegenskaper og SIS hadde en signifikant sammenheng med både barnas egenrapporterte psykiske vansker og deres tilfredshet med livet (alle $p < ,001$). Mer spesifikt viste resultatene at kortversjonen av CPIC-konfliktegenskaper forklarte like mye som originalversjonen av variasjonen i barns internaliserende vansker ($R^2 = 0,08$ for

både original- og kortversjon), litt mindre for eksternaliserende vansker ($R^2 = 0,08$ for kortversjonen sammenlignet med $R^2 = 0,10$ for originalversjonen), og litt mer for barnas livstilfredshet ($R^2 = 0,08$ for kortversjonen sammenlignet med $R^2 = 0,07$ for originalversjonen). Videre viste resultatene at kortversjonene av SIS-skalaen forklarte like mye av variasjonen for internaliserende vansker ($R^2 = 0,12$ for både original- og kortversjon), litt mer for eksternaliserende vansker ($R^2 = 0,09$ for kortversjonen sammenlignet med $R^2 = 0,07$ for originalversjonen), og litt mindre for barnas livstilfredshet ($R^2 = 0,05$ for kortversjonen sammenlignet med $R^2 = 0,07$ for originalversjonen). Se illustrasjon av dette i Figur 5.

Figur 5. Illustrasjon av hvordan original- og kortversjonene av henholdsvis CPIC-konfliktgenskaper og SIS predikerer barnas internaliserende vansker, barnas eksternaliserende vansker og deres livstilfredshet.

Trinn 5: Praktisk bruk av de nye kortversjonene av CPIC-konfliktgenskaper og SIS

Etter å ha utviklet kortversjonene av CPIC og SIS i Utvalg 1, prøvde vi dem også ut på barna i FamilieForSK-utvalget (Utvalg 2). Ettersom barna i dette utvalget er barn av foreldre som er rekruttert fra Familieverntjenesten, er det særlig nyttig å undersøke om kartleggingsverktøyene virker like bra her som i Utvalg 1, og hvordan de ulike kortversjonene henger sammen med andre fenomener vi er interesserte i å få kunnskap om også i et

familievernutvalg. Fenomenene vi undersøkte om kortversjonene hadde sammenheng med var barnas depressive plager (målt med kortversjonen av Mood and feelings questionnaire, MFQ; Angold & Costello, 1987), barnas eksternaliserende vansker (målt med SDQ-eksternaliserende) og barnas tilfredshet med livet (målt med SWLS-C).

Tabell 3

Korrelasjoner mellom alle kortversjonene (CPIC-konfliktegenskaper og SIS) og barnas depressive plager, eksternaliserende vansker og tilfredshet med livet, testet ut i FamilieForSK-utvalget (Utvalg 2)

	Depressive plager	Eksternaliserende vansker	Livstilfredshet
Egenskaper ved foreldrekonflikter			
Intensitet	,19**	,23**	-,24**
Konfliktløsning	-,20**	-,29**	,29**
Krangling om barnet	,20**	,27**	-,17*
Triangulering	,23**	,24**	-,22**
Barns reaksjoner på foreldrekonflikter			
Følelsesmessige reaksjoner	,32**	,30**	-,35**
Dysreguleringsreaksjoner	,23**	,28**	-,12
Unngåelsesreaksjoner	,19**	,16*	-,21**
Involveringsreaksjoner	,07	,09	,02
Følelse av skyld	,40**	,39**	-,37**
Fremtidsbekymringer	,25**	,26**	-,20**
Reaksjoner totalt (alle spørsmål i SIS-kortskalaen)	,32**	,31**	-,29**

Som man ser i Tabell 3, så henger alle delskalaene, utenom barns involvering i konfliktene signifikant sammen med barnas depressive plager. De samme delskalaene har signifikant sammenheng med barnas eksternaliserende vansker. De fleste av delskalaene har også sammenheng med barnas tilfredshet med livet, men her har ikke barnas dysregulerings-

reaksjoner (ved siden av barnas involveringsreaksjoner) noen signifikant sammenheng med livstilfredshet. Alle korrelasjoner vises i Tabell 3. Det er verdt å merke seg er at den totale kortversjonen av SIS har en korrelasjon på $r = 0,31$ med barnas eksternaliserende vansker. Dette tilsvarer $R^2 = 0,10$ (10% forklart variasjon) og er mer enn den forklarte variasjonen for eksternaliserende vansker da kortversjonen ble brukt i Utvalg 1. Det samme gjelder for barns tilfredshet med livet, hvor $r = -0,29$ tilsvarer en $R^2 = 0,08$ (8 % forklart varians) som er mer enn den forklarte variansen da kortversjonen ble brukt til å predikere barnas livstilfredshet i Utvalg 1 ($R^2 = 0,05$, 5% forklart varians).

Skårer som tyder på at foreldre har et destruktivt konfliktmønster

I Tabell 3 har vi gjengitt gjennomsnittene på de ulike delskalaene i SIS (barnas reaksjoner) for både Utvalg 1 og Utvalg 2. Skårene viser at barna i FamilieForSK-utvalget generelt har høyere nivå av reaksjoner knyttet til foreldrekonflikter sammenlignet med barna i Utvalg 1. Vi tror at skårene til barna i Utvalg 2 kan gi et ganske godt bilde av gjennomsnittsskårer på reaksjonene til barna i Familieverntjenesten.

En indikasjon på at barna opplever konflikter hos foreldrene som særlig destruktive er at de er et standardavvik over gjennomsnittet for CPIC-skalaene (eller lavere enn ett standardavvik under gjennomsnittet for konfliktløsning, som regnes som en konstruktiv konfliktstrategi). Vi har beregnet dette ut fra gjennomsnittene i Utvalg 2, og verdiene kan dermed fungere som terskelverdier for skårer som terapeuten bør være særlig på vakt for. Vi anslår dermed at barna opplever det som destruktivt foreldrekonflikter dersom de skårer under 2,41 på Konfliktløsning. På samme måte har vi beregnet at skårer over 2,46 på Konfliktfrekvens⁶; over 2,66 på Konfliktintensitet; over 1,68 på Krangling om barnet og over 1,95 på Triangulering er skårer som terapeuten bør være særlig på vakt for. Tilsvarende har vi

---

⁶ Gjennomsnittsskårene for CPIC-delskalaen Frekvens er beregnet fra samme utvalg, men målt på et litt senere tidspunkt enn de andre delskalaene i CPIC.

beregnet at terskelverdi på barnas reaksjoner knyttet til foreldrekonfliktene er over 2,47 på Følelsesmessige reaksjoner; over 1,5 på Dysreguleringsreaksjoner; over 3,04 på Unngåelsesreaksjoner; over 2,77 på Involveringsreaksjoner; over 1,91 på Følelse av skyld og over 2,54 på Fremtidsbekymringer. Når vi legger tersklene skissert over til grunn finner vi at 32,3% av barna i FamilieForSK-utvalget (Utvalg 2) skårer over terskelverdien på minst én av de destruktive CPIC-skalaene (ikke inkludert konfliktfrekvens), mens 44,8% av barna (i samme utvalg) skårer over terskelverdien på minst én SIS-skala.

Tabell 4

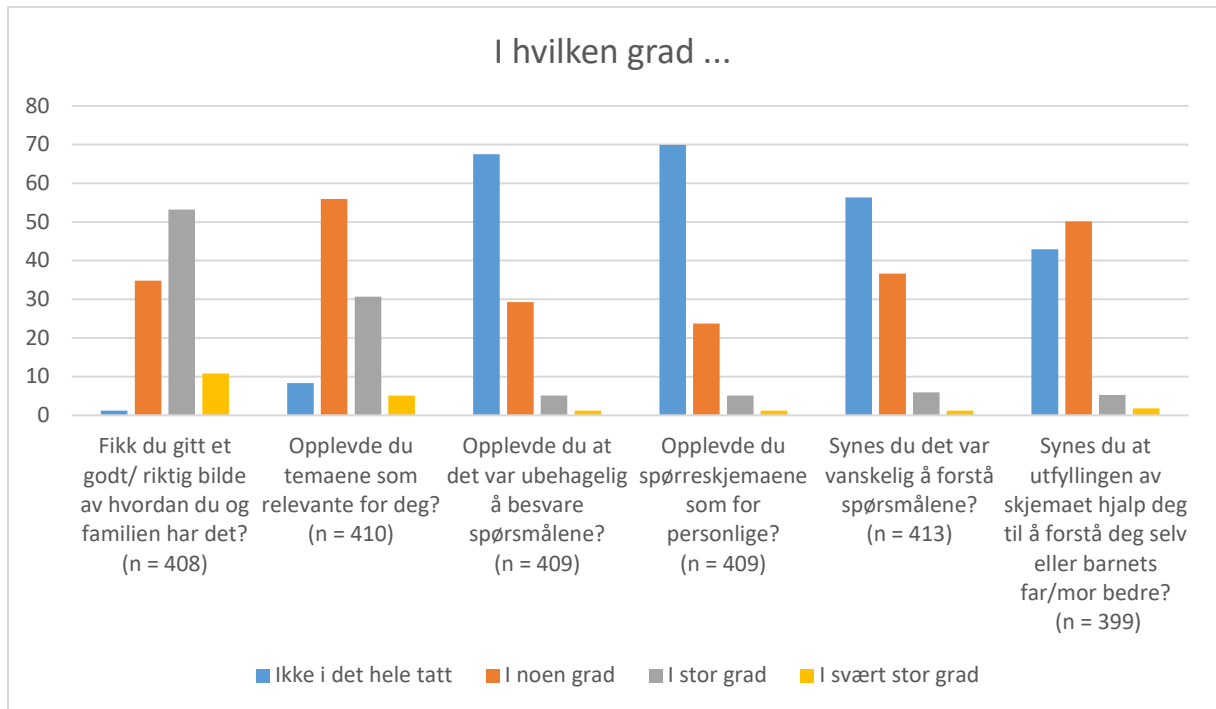
Gjennomsnitt (Standardavvik) for hver av delskalaene i SIS (barnas reaksjoner på foreldrekonflikter) i de to utvalgene

	Utvalg 1 (n = 397)	Utvalg 2 (n = 728)
Følelsesmessige reaksjoner	1,33 (0,60)	1,77 (0,70)
Dysregulering	1,10 (0,30)	1,16 (0,34)
Unngåelsesreaksjoner	1,64 (0,72)	2,15 (0,89)
Involveringsreaksjoner	1,66 (0,69)	1,98 (0,79)
Følelse av skyld	1,22 (0,46)	1,36 (0,55)
Fremtidsbekymringer	1,11 (0,30)	1,75 (0,79)

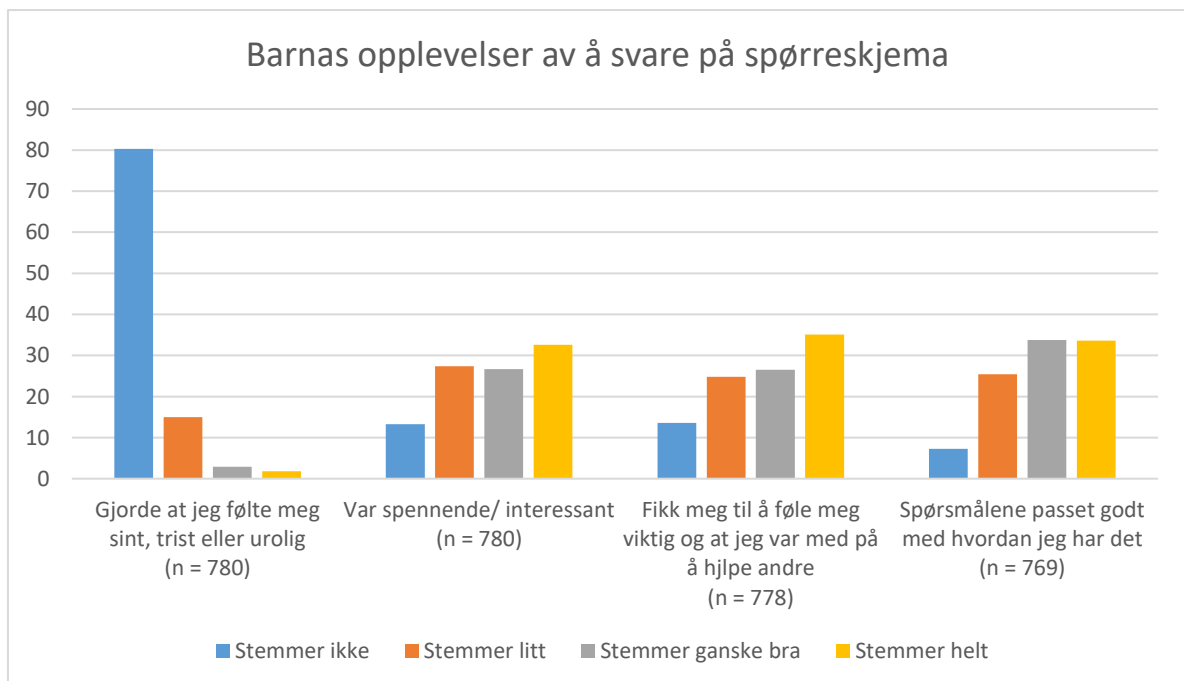
Kapittel 5: Foreldrenes opplevelse av å svare på kartleggingsverktøyene

I stolpediagrammene på neste side kan man se foreldrenes svar på hvordan de opplevde å fylle ut spørsmål om familiesamspill, foreldrekonflikter og barns trivsel. Disse svarene er fra foreldre i Utvalg 1. På spørsmålet om i hvilken grad de opplevde at spørsmålene ga et godt/riktig bilde av hvordan de og familien hadde det, svarte den største andelen (53,2 %) at dette stemte i stor grad. På spørsmål om de opplevde temaene som relevante svarte de fleste (55,9%) i noen grad. De fleste foreldrene (67,5%) valgte kategorien «ikke i det hele tatt» på spørsmål om i hvilken grad de opplevde det som ubehagelig å svare på spørsmålene, men det er også verdt å merke seg at 29,3% svarte «i noen grad» på dette spørsmålet. Ved spørsmål om i hvilken grad de opplevde spørreskjemaene som for personlige svarte de aller fleste (69,9%) «ikke i det hele tatt». Flertallet synes ikke det var vanskelig å forstå spørsmålene (56,3% valgte her kategorien «ikke i det hele tatt»), og på spørsmål om hvorvidt utfyllingen hjalp dem til å forstå seg selv eller den andre forelderens bedre, svarte flertallet (50,1%) «i noen grad». Nærmere beskrivelse av andelen foreldre som valgte de ulike svarkategoriene vises i Figur 6.

I figur 7 vises barnas opplevelse av å svare på kartleggingskjemaene. Disse svarene er fra barna i Utvalg 2. De aller fleste barna (80,3%) svarer «ikke i det hele tatt» på spørsmål om utfyllingen gjorde at de følte seg «sinte, triste eller urolige». Kun 4,8% av barna svarte «stemmer ganske bra» eller «stemmer helt» på dette spørsmålet. På spørsmål om hvorvidt utfyllingen var spennende/interessant, svarer den største andelen (32,6%) «stemmer helt». Det er også flest barn (35,1%) som velger svarkategorien «stemmer helt» på spørsmål om utfyllingen fikk dem til å føle seg viktige eller til å føle at de var med på noe viktig. Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt spørsmålene passet godt med hvordan barna hadde det, var det størst andel barn (33,8%) som valgte kategorien «stemmer ganske bra». Nærmere beskrivelse av andelen barn som velger de ulike svarkategoriene vises i Figur 7.

Figur 6. Foreldrenes opplevelse av å svare på spørsmål om familiedynamikk og trivsel.

Figur 7. Barnas opplevelse av å svare på spørsmål om familiedynamikk og trivsel.

Kapittel 6: Diskusjon og anbefalinger for videre bruk

Formålet med dette prosjektet var å oversette og prøve ut anerkjente kartleggingsverktøy for foreldrekonflikt på et større utvalg norske foreldre og barn, rekruttert fra Den norske mor-, far og barn-undersøkelsen (MoBa) og et mindre utvalg foreldre og barn rekruttert fra Familievern tjenesten (FVT). Videre var formålet å utvikle og teste ut kortversjoner, teste disse ut i et større utvalg rekruttert fra FVT, samt å undersøke foreldres og barns opplevelse av å bli spurt og svare på spørsmål om foreldrekonflikter, familiedynamikk og trivsel.

Korte kartleggingsverktøy for foreldrekonflikt nyttig i en terapeutisk hverdag

Resultatene fra dette prosjektet viser at internasjonalt anerkjente kartleggingsverktøy er anvendelige også i en norsk kontekst. Gjennom prosessen har det blitt utviklet kortversjoner som egner seg som kartleggingsverktøy i en norsk terapeutisk hverdag. Den tydelige sammenhengen mellom besvarelsene på kartleggingsverktøyene om foreldrekonflikter og hvordan deltakerne har det i hverdagen, understreker at verktøyene er godt egnet til å kartlegge sider ved foreldrekonflikter som har stor betydningen for trivsel og helse hos både barn og foreldre. En viktig fordel med kortversjoner er at de tar kortere tid å svare på, og dermed forhindrer at foreldre og barn mister konsentrasjonen eller blir slitne av å svare. Et viktig premiss for bruk av kortversjoner er imidlertid at kortversjonene har like god kvalitet som verktøyene som inneholder flere spørsmål. I dette prosjektet hadde de utviklede kortversjonene de ønskede egenskaper hva gjelder faktorstruktur, forklart varians og indre konsistens sammenlignet med de originale langversjonene. Da vi videre undersøkte om kortversjonenes hang sammen med andre relevante psykologiske fenomener, var de omtrent like gode som de lange versjonene til å predikere andre fenomener. På noen områder var de faktisk litt bedre, noe som indikerer at de er egnet til å brukes i en terapeutisk kontekst. Dette

var også tilfellet da vi prøvde ut kortversjonene i Utvalg 2, som er et utvalg som er sammenlignbart med familier som møter til samtaler i Familieverntjenesten.

Å ha verktøy for å kartlegge ulike dimensjoner ved foreldrekonflikter har en merverdi utover å undersøke hvor ofte konfliktene finner sted. Dette er i tråd med forskning som viser at det ikke er om foreldrene krangler eller har konflikter som først og fremst henger sammen med foreldre og barns trivsel, men snarere hvorvidt konfliktene er destruktive og eller om de lar seg løse på en god måte (Harold & Sellers, 2018; van Eldik et al., 2020). Det kan derfor være nyttig for hjelperen å ha gode verktøy å lene seg på når han eller hun skal kartlegge disse ulike mønstrene. På den måten kan han eller hun oppdage konfliktmønstre som er destruktive og bør arbeides med så tidlig som mulig. En annen fordel med kartleggingsverktøyet for foreldre som er brukt her (CPS) er at man inkluderer begge foreldres beskrivelser av hverandres konfliktatferd. Det at slike beskrivelser er ulike kan i seg selv danne grunnlag for gode terapeutiske samtaler med mål om å bedre foreldres forståelse av hverandre og kommunikasjonen dem imellom. Sammen med klinisk skjønn, kan dette bidra til å gi mer tilpasset hjelp i en tidlig hjelpefase. Det igjen kan på sikt spare verdifull tid i en terapeutisk hverdag.

Noen konfliktmønstre kan oppleves som skamfulle for foreldre å fortelle om. Foreldre kan for eksempel uroe seg for om hjelperen skal evaluere dem negativt dersom de beskriver at de ofte krangler foran barna. Barna på sin side kan oppleve det som utfordrende å fritt fortelle om egne reaksjoner knyttet til konfliktene, kanskje særlig dersom foreldrene er til stede. Det kan derfor være at mange foreldre og barn finner det lettere å fortelle om for eksempel destruktive konfliktstrategier eller egne reaksjoner ved å bli stilt spørsmål gjennom strukturerte kartleggingsverktøy enn å fortelle om det fritt eller gjennom å bli mer åpent spurt av terapeuten. Det kan kanskje også i noen tilfeller være lettere for terapeuter å ha et verktøy å lene seg på når man skal undersøke utfordrende samspillsdynamikk mellom foreldre.

Dessuten har terapeuter og meklere en ekstra mulighet for å fange opp endring dersom de benytter et verktøy for å kartlegge foreldrekonflikter både før og etter behandling eller oppfølging.

Fokus på barnas opplevelser og reaksjoner

Ved å kunne identifisere på hvilke måter og hvordan barn sliter på grunn av foreldrekonflikter, kan terapeuter bli i stand til å tilby mer relevant hjelp både til foreldre, barn og familier som helhet. I Familieverntjenesten har det de siste årene vært en økende bevissthet rundt å inkludere barn i mekling og terapeutiske samtaler på gode måter. Verktøy som spør eksplisitt om barnas reaksjoner og perspektiv på foreldrenes konflikter kan være med å øke terapeutenes og tjenestens bevissthet på barna. Blant annet kan de modifiserte SIS og CPIC-versjonene identifisere nyansene ved barnas reaksjoner (for eksempel om barna har reaksjoner som er av emosjonell eller atferdsmessig kvalitet), og hvorvidt noen reaksjoner er mer fremtredende enn andre (for eksempel tristhet, sinne eller skyld). Dette kan igjen hjelpe terapeuten å være særlig bevisst på noen reaksjoner eller nyanser.

De utviklede kortversjonene kan også øke foreldrenes bevissthet og forståelse for barnas reaksjoner knyttet til konfliktene de har med den andre forelderen, ved at terapeuten hjelper foreldrene å se barna. Denne bevisstheten kan i seg selv forbedre kommunikasjonen foreldrene imellom (Goodman, Bonds, Sandler & Braver, 2005), fordi det kan endre fokuset fra konfliktene til barnas behov. Hvis det for eksempel kommer frem at barna opplever mye skyld, kan støtte og bekreftelse fra foreldrene om at konfliktene handler om de voksne, hjelpe barna til å forstå at konfliktene ikke er deres feil.

Foreldre og barns opplevelse av å svare på spørsmål om foreldrekonflikter

De aller fleste foreldrene i Utvalg 1 opplevde at de «i stor grad» (53,2%) eller svært stor grad (10,8%) fikk gitt et riktig bilde av hvordan de og familien hadde det gjennom å svare på spørsmålene i kartleggingsskjemaene. Kun en veldig liten andel (1,2%) svarte at dette ikke

stemte for dem i det hele tatt. Disse svarene gir en pekepinn på at spørsmålene i det store og det hele evner å gi foreldre mulighet til å tegne et bilde av samspill i familien som de selv mener henger sammen med virkeligheten. Ikke riktig så mange foreldre valgte kategorien «i stor grad» (30,7%) eller «svært stor grad» (5,1%) da de ble spurt om temaene var relevante for dem. Dette kan henge sammen med at den største delen av Utvalg 1 var rekruttert fra Den norske mor- far og barn undersøkelsen, et utvalget som i utgangspunktet opplever få belastninger og lite konflikter. Samtidig var det selv i dette utvalget så mange som 55,9% som svarte at de i noen grad opplevde temaene som relevante. Det kan synes som om barna og ungdommene fra Utvalg 2 i større grad enn foreldrene i Utvalg 1 opplevde spørsmålene de ble spurt om som relevante. Her var det hele 67,4% som svarte «stemmer ganske bra» eller «stemmer helt» på om spørsmålene passet godt med hvordan de hadde det. Dette kan nettopp være fordi disse barna og ungdommene var rekruttert gjennom at foreldrene hadde vært i kontakt med Familievern tjenesten. Det at spørsmålene oppleves som relevante for deltakerne sier noe om spørsmålenes validitet, og det kan øke deltakernes motivasjon til å svare på kartleggingsverktøyene. Det er videre verdt å nevne at flertallet av foreldrene svarte at de i noen, stor eller svært stor grad syntes utfyllingen av kartleggingsverktøyene hjalp dem til å forstå dem selv eller den andre forelderen bedre. Dette er interessant, og viser at man ved å spørre foreldre strukturerte spørsmål om foreldrekonflikt og familiedynamikk kan tilføre noe mer enn å hente inn informasjon.

Kun noen svært få foreldre (6,3%) svarte at de «i stor grad» eller «i svært stor grad» opplevde at det var ubehagelig å besvare spørsmålene i kartleggingsskjemaene. Tilsvarende svarte svarer kun 4,8% av barna at det å besvare spørsmålene gjorde at de følte seg sinte, triste eller urolige (basert på de som svarte «stemmer ganske bra» eller «stemmer helt» på dette spørsmålet). Samtidig svarte 15% av barna at det «stemte litt» at de fikk emosjonelle reaksjoner knyttet til å svare på spørsmålene. Dette er i tråd med annen litteratur som viser at

det å svare på spørsmål om sensitive temaer, deriblant å bli spurt om potensielt traumatiske hendelser, stort sett ikke oppleves som veldig ubehagelig eller stressende, men at en liten andel kan oppleve å bli litt opprørte eller urolige (Skar et al., 2019; Finkelhor et al., 2014). Det er ikke unaturlig at det å svare på spørsmålene kan aktivere noe stress, og derfor er det særlig viktig at familiene (og svarene deres) i etterkant ivaretas på en god måte av en støttende og anerkjennende terapeut eller mekler. I større grad enn å oppleve emosjonelle reaksjoner knyttet til å svare på spørsmålene i kartleggings skjemaene, opplevde barna at utfyllingen var spennende og interessant og at de opplevde at utfyllingen var med på å hjelpe andre. Det siste punktet er også i tråd med tidligere forskning som viser at barn ofte opplever det som positivt å være med å hjelpe andre når de deltar i forskning (Kassam-Adams & Newman, 2005). Det altruistiske aspektet ved barns deltakelse vil nok i større grad oppleves av barn i forbindelse med deltakelse forskning, og ikke i forbindelse med kartlegging i tjenester. Det er likevel verdt å trekke frem at det synes at det å svare på kartleggingsverktøyet oppleves overveiende positivt for flertallet av barna.

Begrensninger

Dette er første gang internasjonalt anerkjente verktøy for å måle foreldrekonflikt har blitt testet ut, validert og videreutviklet i et norsk kontekst. Kartleggingsverktøyene er imidlertid ikke prøvd ut i en terapeutisk hverdag og i forbindelse med terapeutisk oppfølging. Samtidig er de prøvd ut i et forskningsprosjekt hvor deltakerne er rekruttert fra Familievern tjenesten, og vi antar dermed at det gir et ganske godt bilde av barn og foreldre som møter til samtaler der. Et verdifullt neste skritt blir å samle inn informasjon fra terapeuter om hvordan det eventuelt er å benytte disse verktøyene. I dag benyttes det et differensieringsverktøy i forbindelse med at foreldre bestiller meklingsamtale. Dette er for å grov- og forhåndsordere meklingsaker, slik at ressursene som møter familiene er mest mulig i tråd med familienes behov. Kartleggingsverktøyene som er testet ut og validert i denne

studien står ikke i motsetning til Differensieringsverktøyet, men er ment som et mer nyansert verktøy som terapeuter selv kan benytte i sin praksis.

Kartleggingsverktøyene ble først testet ut i et Utvalg hovedsakelig bestående av familier rekruttert fra MoBa. Disse familiene har lite konflikter og få belastninger. Den første valideringen kan derfor bære noe preg av at noen av svarene har lite variasjon. Det anses derfor som en styrke at vi også fikk muligheten til å teste ut de aktuelle kortvesjonen med familiene som deltok i FamilieForSK-studien (Utvalg 2). Vi vurderer at dette har styrket funnenes relevans og gjort dem mer aktuelle for familier som møter til samtaler i Familieverntjenesten.

Kapittel 7: Råd til bruk i Familieverntjenesten

I dette prosjektet ble kartleggingsverktøyene testet ut av deltakere som hadde samtykket til å delta i et forskningsprosjekt. Samtidig var mange av deltakerne rekruttert fra Familieverntjenesten, særlig i Utvalg 2, og utprøvingen kan derfor gi oss en pekepinn på at de passer å bli tatt i bruk av nettopp familier som oppsøker Familieverntjenesten. Det finnes imidlertid noen implikasjoner for bruk i tjenester og terapeutisk praksis versus forskning som det er verdt å trekke frem. I et forskningsprosjekt forblir svarene som familiene gir anonyme. I terapeutisk praksis derimot, er hovedpoenget at terapeuter og meklere henter inn informasjonen om familiene nettopp fordi den skal brukes og være med å gi tilpasset hjelp. Formålet er derfor annerledes, og ved bruk i terapeutisk praksis er det derfor sentralt at familienes svar følges opp. Terapeuten er også mye friere enn en forsker i å prøve å forstå svarene, samt å spørre om utdypinger og nyanseringer, selv om spørsmålene som stilles bør stilles så nær originalformuleringen som mulig.

I dette prosjektet ble svarene gitt ved selvutfylling, med unntak av for de yngste barna under 11 år (i Utvalg 2), som ble stilt spørsmålene i et strukturert intervju. Når det gjelder selvutfyllingsverktøyene, ble de testet ut både ved at de ble fylt ut digitalt og på papir (gjaldt for foreldre og for barn/ungdom over 11 år). Begge deler fungerte bra i utprøvingen. Til bruk i terapeutisk praksis antar vi at det også vil fungere godt å benytte skjemaene som selvutfylling for foreldre og de voksne barna, men det kan også gjøres i form av et intervju dersom terapeutene finner tid til dette. Dersom verktøyene benyttes som selvutfylling anbefales det at terapeut eller mekler går gjennom svarene sammen med familiemedlemmene i ettertid. For de yngste barna under 11 år anbefales det at kartleggingsskjemaet alltid gjennomføres i form av et intervju slik at barna kan stille spørsmål underveis og slik at man sikrer at barna ikke mister konsentrasjon eller holder på unødvendig lenge med utfylling.

Som vedlegg til denne rapporten finnes kortversjonene til de tre kartleggingsverktøyene (CPS, CPIC-konflikttegenskaper og SIS) som er testet ut og validert. Vi har delt verktøyene inn i vedleggene Barneverisjon og Foreldreversjon. Disse kan gis til foreldre og barn som møter i Familieverntjenesten. I tillegg har vi utviklet en skåringsveileder for de respektive foreldre- og barneverisjonene. Det er ganske enkelt å beregne gjennomsnitt for hvert fenomen som undersøkes, men noen få av spørsmålenes skal reverseres før gjennomsnitt kan beregnes (beskrevet i skåringsveilederen). Det er også inkludert noen få ekstra spørsmål for to av barneskalaene (Følelsesmessige reaksjoner og Dysregulering). Disse spørsmålene (markert i kursiv) viste dårlig modelltilpasning da vi testet dem i Utvalg 1 (trolig på grunn av lite variasjon i dette utvalget, men vi har likevel valgt å ha dem med til bruk i FamilieForSK-studien og Utvalg 2 fordi de anses som sentrale spørsmål for å fange opp helheten i fenomenene vi undersøker.

Foreldreverktøyet, CPS er mest nyttig dersom begge foreldre svarer på spørsmålene. Dette gjelder særlig spørsmålene om konfliktstrategier, hvor foreldre svarer både på hvor ofte de selv og den andre foreldereren handler på de beskrevne måtene under konflikter. Her ser vi en skjevhet i retning av at foreldrene generelt mener at de selv har en mer samarbeidende konfliktstil og mindre destruktiv konfliktatferd, sammenlignet med den andre foreldereren. Dersom kun en av foreldrene svarer, er det derfor viktig å ha denne tendensen i bakhodet og bruke terskelverdiene for henholdsvis selv- og andrerapport (og ikke den kombinerte skåren) dersom man skal vurdere alvorligheten av konflikten.

Det anbefales at kartleggingsverktøyene ikke bare benyttes i oppstart av en terapi/mekling, men også i forbindelse med avslutning. At familiene og terapeut/mekler sammen kan gå gjennom ulike konfliktmønstre og undersøke hva som har blitt eller ikke har blitt bedre, kan øke meklers og terapeuts bevissthet rundt hva familiene har fått hjelp til, og familiene kan få en økt bevissthet rundt hva de trenger å arbeide mer med.

Referanser

- Angold, A., & Costello, E. J. (1987). Mood and feelings questionnaire (MFQ). Durham: Developmental Epidemiology Program, Duke University.
- Beazley, H., Bessell, S., Ennew, J., & Waterson, R. (2010). The right to be properly researched: research with children in a messy, real world. *Children's Geographies*, 7(4), 365–378. doi:10.1080/14733280903234428.
- Bickham, N. L., & Fiese, B. H. (1997). Extension of the children's perceptions of interparental conflict scale for use with late adolescents. *Journal of Family Psychology*, 11, 246–250. doi
- Chen, Y. Y., Ho, S. Y., Lee, P. C., Wu, C. K., & Gau, S. S. (2017). Parent-child discrepancies in the report of adolescent emotional and behavioral problems in Taiwan. *PLoS One*, 12(6). doi:10.1371/journal.pone.0178863
- Collogan, L. K., Tuma, F., Dolan-Sewell, R., Borja, S., & Fleischman, A. R. (2004). Ethical Issues Pertaining to Research in the Aftermath of Disaster. *Journal of Traumatic Stress*, 17(5), 363-372. doi:
- Davies, P. T., Cicchetti, D., & Martin, M. J. (2012). Toward greater specificity in identifying associations among interparental aggression, child emotional reactivity to conflict, and child problems. *Child Development*, 83(5), 1789-1804. Davies, P. T., Forman, E. M., Davies, P. T., Forman, E. M., Rasi, J. A., & Stevens, K. I. (2002). Assessing children's emotional security in the interparental relationship: The Security in the Interparental Subsystem Scales. *Child development*, 73(2), 544-562. doi:10.1111/1467-8624.00423
- Derogatis, L. R., & Cleary, P. A. (1977). Confirmation of the dimensional structure of the SCL-90: A study in construct validation. *Journal of Clinical Psychology*, 33(4), 981-989.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.

- Edwards, P., Roberts, I., Clarke, M., DiGiuseppi, C., Pratap, S., Wentz, R., & Kwan, I. (2002). Increasing response rates to postal questionnaires: systematic review. *BMJ [British Medical Journal]*, *324*(7347), 1183-1185. <https://doi.org/10.1136/bmj.324.7347.1183>
- Finkelhor, D., Vanderminden, J., Turner, H., Hamby, S., & Shattuck, A. (2014). Upset among youth in response to questions about exposure to violence, sexual assault and family maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, *38*(2), 217-223. doi:10.1016/j.chiabu.2013.07.021
- FN, UN Committee on the Rights of the Child (CRC). *General comment Nr. 12 (2009): The right of the child to be heard.*
- Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the strengths and difficulties questionnaire. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *40*(11), 1337-1345.
- Goodman, M., Bonds, D., Sandler, I., & Braver, S. (2005). Parent psychoeducational programs and reducing the negative effects of Interparental conflict following divorce. *Family Court Review*, *42*(2), 263-279. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.2004.tb00648.x>.
- Grych, J. H., Seid, M., & Fincham, F. D. (1992). Assessing marital conflict from the child's perspective: the Children's perception of Interparental conflict scale. *Child Development*, *63*(3), 558-572. <https://doi.org/10.2307/1131346>
- Harold, G. T., & Sellers, R. (2018). Annual Research Review: Interparental conflict and youth psychopathology: an evidence review and practice focused update. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12893>
- Helland, M. S. & Borren, I. (2015). Foreldrekonflikt; identifisering av konfliktnivåer, sentrale kjennetegn og risikofaktorer hos høykonfliktpar, Nasjonalt Folkehelseinstitutt. Rapport 2015:3 (2015). <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/rapport20153-foreldrekonflikt-pdf.pdf>
- Helland, M.S., Larsen, L., Lyngstad, T.H., Gähler, M. & Holt, T. (2020). Konflikt i familier: Mønstre innenfor og på tvers av familieform når familiesystemet utfordres. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, *4*(3),131-50. doi: 10.18261/issn.2535-2512-2020-03-02

- Holt, T., Helland, M.S., Gustavson, K., Cummings, E. M., Ha, A. & Røysamb, E. (2019). Assessing Children's Responses to Interparental Conflict: Validation and Short Scale Development of SIS and CPIC-Properties Scales. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 48(2),177-196. doi: 10.1007/s10802-019-00586-7
- Herzog, A. R., & Bachman, J. G. (1981). Effects of questionnaire length on response quality. *Public Opinion Quarterly*, 45(4), 549–559. <https://doi.org/10.1086/268687>.
- Kassam-Adams, N. & Newman, E. (2005). Child and parent reactions to participation in clinical research. *General Hospital Psychiatry*, 27(1), 29-35. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsych.2004.08.007>
- Kerig, P. K. (1996). Assessing the links between interparental conflict and child adjustment: The conflicts and problem-solving scales. *Journal of family psychology*, 10(4), 454-473. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0893-3200.10.4.454>
- Marsh, H. W., Ellis, L. A., Parada, R. H., Richards, G., & Heubeck, B. G. (2005). A short version of the Self Description Questionnaire II: operationalizing criteria for short-form evaluation with new applications of confirmatory factor analyses. *Psychological assessment*, 17(1), 81. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1040-3590.17.1.81>
- McDonald, R., & Grych, J. H. (2006). Young children's appraisals of interparental conflict: measurement and links with adjustment problems. *Journal of Family Psychology*, 20(1), 88–99. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.20.1.88>.
- Ruzek, J. I., Zatzick, D. F. (2000). Ethical Considerations in Research Participation Among Acutely Injured Trauma Survivors: An Empirical Investigation. *General Hospital Psychiatry*, 22(1), 27-36. doi: 10.1016/s0163-8343(99)00041-9
- Reese-Weber, M., & Hesson-McInnis, M. (2008). The Children's perception of interparental conflict scale: comparing factor structures between developmental periods. *Educational and Psychological Measurement*, 68, 1008–1023. <https://doi.org/10.1177/0013164408318765>
- Simpson, L. E., & Christensen, A. (2005). Spousal agreement regarding relationship aggression on the Conflict Tactics Scale-2. *Psychological Assessment*, 17(4), 423–432. doi:10.1037/1040-3590.17.4.423

- Skar, A. S., Ormhaug, S. M., & Jensen, T. K. (2019). Reported Levels of Upset in Youth After Routine Trauma Screening at Mental Health Clinics. *JAMA Network Open*, 2(5):e194003. doi:10.1001/jamanetworkopen.2019.4003
- Solberg, A. (1996). The Challenge in Child Research: From 'Being' to 'Doing'. I J. Brannen & M. O. Brien (Red.), *Children in Families. Research and Policy (side 53-65)*. London: Falmer Press.
- Strandbu, A., Thørnblad, R. (2015). Hva står på spill? - Barns deltakelse og budskap i mekling. *Fokus på familien*, 43(4), 271-291.
- Szinovacz, M. E., & Egley, L. C. (1995). Comparing one-partner and couple data on sensitive marital behaviors: The case of marital violence. *Journal of Marriage and Family*, 57(4), 995–1010. doi:10.2307/353418
- Tambs, K., & Moum, T. (1993). How well can a few questionnaire items indicate anxiety and depression? *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 87, 364–367.
- van Eldik, W. M, de Haan, A. D., Parry, L. Q., Davies, P. T., Luijk, M. P. C. M., & Arends, L. R. (2020). The Interparental Relationship: Meta-Analytic Associations With Children's Maladjustment and Responses to Interparental Conflict. *Psychological Bulletin*, 146(7), 553–594. <http://dx.doi.org/10.1037/bul0000233>
- Zemp, M., Bodenmann, G., & Cummings, E. M. (2016). The significance of interparental conflict for children: Rationale for couple-focused programs in family therapy. *European Psychologist*, 21(2), 99–108. doi:10.1027/1016-9040/a000245

Vedlegg 1: Kartleggingsverktøy: Foreldreversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt

Vedlegg 2: Skåringsmanual for Foreldreversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt

Vedlegg 3: Kartleggingsverktøy: Barneversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt

Vedlegg 4: Skåringsmanual for Barneversjon: Kartlegging av foreldrekonflikt